

ZAGREB

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: VESNA DUBOVIČAK, dia

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Maroević

Naslov magistarskog rada: OSVJETLJAVANJE SPOMENIKA KULTURE I STARIH GRADSKIH JEZGRI

Povjerenstvo za obranu magistarskog rada:

1. dr. sc. Zlatko Jurić, izvanredni profesor (predsjednik)
2. dr. sc. Predrag Marković, docent
3. dr. sc. Tomislav Premerl, znanstveni savjetnik u mir.

Datum obrane disertacije: 3. veljače 2007.

SAŽETAK

Dekorativne kvalitete umjetnih izvora svjetla poznate su od najranijih vremena. U samom početku zanimanje je bilo pokazano samo za izgled svijeća, svjećnjaka, svjetiljki i lustera. Ukupan razvoj dizajna interijera povezan je s poznavanjem i razumijevanjem zakona svjetla: zakona refleksije, transmisije i refrakcije, geometrije i boje, kao i sposobnosti predviđanja svjetla i sjene. Prvi je korak u dizajniranju osvjetljenja određivanje ciljeva uporabe svjetla. Dobar dizajn osvjetljenja omogućuje kvalitetno osvjetljenje zgrade, okolnih putova i skulptura bez obzira na promicanje funkcionalnosti. Funkcionalno osvjetljenje ne znači žrtvovanje dramatičnog noćnog izgleda objekta koji će se postići uporabom kontrasta i sjena, dobivenih frontalnim mlazom svjetla i usmjerenim uskim snopovima svjetla.

Vanjsko osvjetljavanje zgrade uvjetovano je i ukrasima, detaljima i oblikom objekta, kao i njegovim proporcijama. Za njega je važan odnos između položaja objekta i mogućeg položaja pogleda, kao i funkcija, oblik, boja objekta, ali i moguće bliještanje fasade. Također, i sjene su kao i svjetlo važne u dizajniranju osvjetljenja fasada zgrada. Pravilno postavljeni izvori svjetla dat će željenu boju fasade zgrade, a osim toga dobro odabrani položaj izvora svjetla istaknut će njezin oblik, a bliještanje će biti minimalno i prihvatljivo. Različiti materijali zahtijevaju i različite izvore svjetla. Danas su dostupni izvori svjetla hladne, tople ili obojene boje svjetla. Boje treba upotrebljavati obazrivo - poželjno je upotrebljavati svjetlo u boji za kratkotrajne svjetlosne efekte, za osvjetljavanje parkova ili vode, ovisno o godišnjem dobu (obično ljeti) ili za svečane prilike kao što je primjerice vatromet. Večernja zabava, poput priredbe *Zvuk i svjetlo* (prva takva priredba održana je 1952. u dvorcu Chambord u Francuskoj) koristi se višebojnim svjetlima promjenjiva intenziteta, usmjerenim na fasadu povijesnih zgrada ili ruševine, a promjene svjetla usklađene su sa zvukom glazbe i govorom.

Jedan od najvećih problema osvjetljenja je bliještanje do kojeg dolazi podizanjem razine svjetla koja onemogućuje uživanje u noćnoj slici objekta. Kada je svjetlo suviše, općenito dolazi do tzv.

zagađenja svjetlom. Zagađenje svjetlom danas je postalo globalno pitanje. Dvije trećine svjetske populacije živi s nekim oblikom svjetlosnog zagađenja. Međunarodna organizacija za očuvanje tamnog neba (DSA) predlaže uporabu jednostavnih rasvjetnih instalacija koje će davati relativno male količine svjetlosnog zagađenja. Kod tzv. *full cut-off* rasvjete svjetlo je usmjereno prema dolje (samo na površinu koju osvjetljava), a pri tom je zadržana kvaliteta osvjetljenja, smanjeno je blještanje i vraćeno tamno noćno nebo sa zvijezdama. Prva zemlja u svijetu koja je u veljači 2002. usvojila zakone o odstranjivanju svjetlosnog zagađenja bila je Češka.

ZAGREB

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za povijest umjetnosti

Kandidatkinja: mr. sc. NINA GAZIVODA, stručna savjetnica za pokretna kulturna dobra u Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Maroević

Naslov disertacije: VILA FRANGEŠ NA ROKOVU PERIVOJU U ZAGREBU - suodnos arhitekture i ambijentalne zbirke Frangeš-Mihanović

Povjerenstvo za obranu disertacije:

1. dr. sc. Žarka Vujić (predsjednica)
2. dr. sc. Tomislav Šola
3. dr. sc. Željka Čorak, znanstvena savjetnica

Datum obrane disertacije: 28. veljače 2007.

SAŽETAK

Arhitekt Viktor Kovačić 1910. je projektirao i započeo, a 1911. završio gradnju slobodnostojeće vile kipara Roberta Frangeša-Mihanovića na Rokovu perivoju 2 u Zagrebu. Perivoj je formiran i uređen na ugaslom Rokovu groblju potkraj prvog desetljeća 20. stoljeća, od kada datira i početak izgradnje vila umjetnika na njegovoj sjeverozapadnoj strani. Robert Frangeš-Mihanović i Viktor Kovačić, objedinjujući zaštitarske sklonosti i kreativne sposobnosti, majstorski su inkorporirali dijelove drvene obloge i namještaja iz stare zagrebačke prvostolnice i najvjerojatnije iz franjevačkog samostana i sakristije crkve u Klanjcu u secesijski historistički sklop cjelovito projektirana Frangešova doma. Prema sačuvanoj projektnoj dokumentaciji drvene zidne obloge i ugrađenog namještaja izvedeno je uređenje reprezentativne blagovaonice i salona, gotovo intaktnih prostorija tog iznimnog zdanja secesijske epohe. Vila i njezino interijerno uređenje predstavljaju rijetkost, zasigurno i presedan, ne samo u okvirima moderne zagrebačke arhitekture. Svjedoče o promišljanju, kreativnosti i kvaliteti nastalima u vremenu koje je stanovanje i svakodnevicu rafiniranog građanstva osmislilo kao *Gesamtkunstwerk*. Arhitektura se obogaćuje i postaje cjelovitom zahvaljujući osmišljenoj koordinaciji svih podređenih elemenata. Taj vrijedan spomenik kulture memorija je zajedničkog života senzibilnog i svestranog Roberta Frangeša-Mihanovića i njegove darovite supruge Eugenije rođene Kopač. Nekad je bio pozornica intimnih druženja i

malo kulturno okupljalište umjetnika, estetizirana ljuštura iznimnih života i privatnosti umjetničkog bračnog para i njihove djece. Vila Frangeš spomenik je kreativne memorije, umjetničko djelo koje u nutrini sadrži druge umjetnine: najdragocjenije su Frangešove skulpture koje su obilježile prijelom stoljeća u Zagrebu. Ovdje su i slike Celestina Medovića, Ivana Tišova, Otona Ivekovića, Mencija Clementa Crnčića, Bele Csikosa Sesije, Slave Raškaj, Naste Rojc... Zbirka također sadrži barokne skulpture, namještaj i druge predmete primijenjene umjetnosti. Zbirku Roberta Frangeša-Mihano-
vića darovala je 1991. godine Gradu Zagrebu Ivana Frangeš, ugovica kiparova sina Marka Frangeša.

Prvi dio disertacije usredotočen je na analizu, interpretaciju i valorizaciju arhitektonsko-interijernog sklopa kao i svih ključnih sastavnica koje su ga odredile. Vila i projektirani vrt oprimjeruju oblikovnu raznolikost secesijske epohe i otklon od svake stilske isključivosti. Osim visokim kreativnim do-
sezima i perfekcionizmu Frangeša i Kovačića, prvi dio disertacije posvećen je i Hermannu Bolléu i Izidoru Kršnjavom, njihovim svestranim mentorima. U vili Frangeš, od tavana do podruma, Viktor Kovačić je projicirao iste proporcijske odnose, istu temeljnu zlatnu podjelu tlocrta. Možemo zaključiti da Kovačić pridaje veliku važnost tlocrtu, ne samo u funkcionalnom nego i u harmonijskom smislu. Projektirao je iznutra prema van, odnosno tlocrtna dispozicija i njezina matematičko-harmonijska zadanost u znatnoj mjeri određuju izgled pročelja, koja su također komponirana u skladu sa zlatnom podjelom i zlatnim rezom. Analiza tlocrta i nacrta je pokazala i dokazala prirodne i klasične temelje ljepote vile Frangeš - vile projektirane po mjeri čovjeka za čovjeka.

Drugi dio disertacije bavi se muzeološkom obradom kuće, zbirke i vrta te analizom iznimnog potencijala za prezentaciju tog prostorno-vremenskog umjetničkog djela. Vila Frangeš eksponat je u prostoru *par excellence* - muzejski upotrebljavan spomenik kulture *in spe*. Muzealnost predmeta ili sklopova baštine najviše dolazi do izražaja u njihovoj prezentaciji, tj. u postupku u kojem se na samom spomeniku nastoji čitko ukazati na njegove vrijednosti i specifičnosti. Važna je prostorna organizacija muzejski upotrebljavana spomenika baštine - tako da se može razgledati i da je kao muzejska izložba opskrbljen edukativno-informativnim pomagalicama. Cilj je prezentirati temeljnu kvalitetu i prvotnu ideju, odnosno Kovačićevu i Frangešovu realizaciju eksterijera i interijera. Kulturna baština u prostoru cjelina je koju treba integralno tretirati i integralno prezentirati. U slučaju vile Frangeš prezentiranje cjelovitosti spomenika, arhitekture i sadržaja, trebao bi biti imperativ. Dvije su temeljne opcije prezentacije interijera. Jednom predviđamo izlaganje autentičnog dijela (salona i blagovaonice) i rekonstrukciju spavaonica, težeći interpretaciji i prezentaciji cjelovitog stambenog prostora Frangešovih. Drugom opcijom razmatramo mogućnost prezentacije autentičnog dijela u kombinaciji s preostalim raspoloživim prostorima kuće adaptiranim za izlaganje, primarno Frangešovih skulptura i Kovačićevih projekata. Naglasak je na prezentaciji oblikovne raznolikosti i stilske mnogolikosti, tematskog bogatstva i visokih kreativnih dometa koji karakteriziraju Frangešovo stvaralaštvo i Kovačićev opus. U prostoru, *in situ*, revitaliziran i nove kulturne i muzealizirane namjene, taj će umjetnički sklop izbjeći uporabu i intervencije koje bi ga degradirale. Muzeološki aspekt preklapa se sa zaštitom i prezentacijom spomenika baštine u prostoru. Smišljenom obnovom i prezentacijom takva će vila unutar tkiva podsljemenskih rezidencijalnih vila oplemeniti našu svakodnevicu.